

M.J. Paul, G. van den Brink, J.C. Bette (red.), *Bijbelcommentaar Ezra – Job*. SBOT 6. Veenendaal: CvB, 2009.

Job 4, p. 441-443.

De geest die aan Elifaz verscheen

Er zijn veel uitleggers die menen dat God of een engel aan Elifaz verscheen en dat de beschreven verschijnselen passen bij een theofanie of verschijning van God. Daarbij is het mogelijk dat Elifaz verkeerde conclusies trok en die ten onrechte op Job toepaste. Er zijn echter veel argumenten voor de veronderstelling dat Elifaz het slachtoffer was van een demonische manifestatie,¹ die hij echter ten onrechte aanzag voor een goddelijke openbaring. De argumenten voor dit standpunt zijn:²

- a. De inhoud van vers 17 gaat in tegen Gods eigen uitspraken in de vorige hoofdstukken en ook de constatering in 42:7. Hoewel het waar is dat mensen vanuit zichzelf niet rechtvaardig zijn voor God, wordt hier overgeslagen dat mensen door het geloof wel die status kunnen bereiken (vgl. ook Abraham in Gen.15:6 en allerlei psalmen).
- b. Wanneer we het visioen plaatsen tegen de achtergrond van de raamvertelling in Job 1-2, waarin de satan uit is op het zondigen van Job, is het aannemelijk dat hij ook via de vrienden invloed uitoefent.
- c. Het is opmerkelijk dat het wezen angstaanjagend is, verbonden is met nachtmerries en schrikreacties oproept. Dit is vaak verbonden met demonische manifestaties.³ Het is waar dat verschijningen van God of zijn engelen ook angst kunnen oproepen, maar daarna volgt altijd 'Vrees niet' (bijv. Gen.15:1; 21:17; 26:24; Ri.6:23; Dan.10:12). Ook in 1Sam.28 is het effect van het oproepen van een geest slechts angst.
- d. Er is een grote onduidelijkheid in deze verschijning, terwijl andere verschijningen van engelen in de Bijbel helder en concreet zijn.
- e. De boodschap van de geest is slechts beschuldigend, kan moedeloos maken en biedt geen uitweg.
- f. God vertrouwt zijn dienaren en vertrouwt hun dikwijls boodschappen toe. Waarom beschuldigt deze geest God dan dat Hij zijn dienaren en engelen geen vertrouwen schenkt? Waarom heeft hij het slechts over een veroordeling? Dit kan alleen maar betrekking hebben op afvallige engelen, zoals satan en diens metgezellen. Vanuit dat gezichtspunt is het bittere verwijt goed te begrijpen, want dit betreft henzelf! Wat de aardse dienaren betreft, God stelde zeker vertrouwen in Job.
- g. Het sterven van mensen in lemen hutten wordt ook uiterst negatief beschreven. Alsof God niet van hen weet en niet met zijn kinderen is in alle omstandigheden. Dat vertrouwen klinkt door in Ps.91. Vgl. in het NT: 'De haren van uw hoofd zijn alle geteld. Meer waard dan de mussen van de hemel'. Mat. 10:30-31.
- h. Er zitten waarheidselementen in de boodschap van de geest, zoals dat ook het geval was toen de satan Jezus verzocht (Mat.4:1-11), maar belangrijke elementen ontbreken. Er is geen sprake van de liefde van God en ook niet van zijn vreugde over de schepping. Dat is wel iets anders dan de boodschap dat mensen als motten doodgedrukt worden.

¹ We mogen ervan uitgaan dat demonische wezens werkelijk bestaan (2Kor.12:7; Jud.6; Ef.6:12). Zij kunnen vals onderwijs geven (2Joh.:7). Vgl. ook Excurs 7, 'Zonen van God', par. 4.

² De argumenten zijn gedeeltelijk ontleend aan de bijbelcommentaren die de mogelijkheid van demonische misleiding bespreken, namelijk: T. Adeyemo, F. van Deursen, J.G. Janzen, J.H. Kroeze, H.M. Morris (p. 67-72) en J. Penn-Lewis. De meeste commentaren laten die mogelijkheid geheel buiten beschouwing.

³ Zie ook uitleg vs.15.

- i. De notie van zonde en schuld ontbreekt; er is slechts sprake van het constateren van wantrouwen. Er is geen oproep tot verootmoediging en schuldbelijdenis en ook geen oproep tot gebed en tot het brengen van offers (zie 1:5), zodat verzoening plaatsvindt (vgl. 7:20-21). Het is waar dat Elifaz dit kan bedoelen, maar hij spreekt er hier niet over.
- j. In 7:13 wordt Job ook 's nachts gekweld door dromen en gezichten. Het gevolg is dat hij liever gewurgd wordt dan in leven te blijven. Het is goed mogelijk dat de demonische machten Job op een soortgelijke wijze kwellen en dat zij ook Elifaz trachtten te beïnvloeden. Job veronderstelt echter, net als Elifaz, dat zijn dromen en gezichten van God afkomstig waren.
- k. Het is inderdaad waar dat God ook openbaringen geeft (33:14-16), maar dan is het doel positief: het redden van de ziel van de groeve.
- l. God kan zich openbaren door dromen en visioenen, maar omdat satan dat ook kan, moeten ze getoetst worden. In 1Kon.22:21-22 is sprake van een leugengeest die profeten beïnvloedt en Zach.13:4 gaat over valse profeten die iets geschouwd hebben.
- m.. Er is geen enkele profeet in het OT die aangeeft iets van een geest vernomen te hebben.
- n. Satan gebruikt ook de vraagvorm in 1:9,10 en Gen.3:1.⁴
- o. In de boodschap komt naar voren dat de zwakheid en kleinheid van de mens de reden zijn van de onrechtvaardigheid en onreinheid van de mens. Die redenering komt vaker voor bij Elifaz. 'Ze doet ons nog meer twifelen aan de juistheid, de echtheid van de openbaring, waar Elifaz zo prat op gaat' (Kroeze, 86). Dat de mens onrechtvaardig is voor God moet niet gegrond worden op zijn zwakheid en tijdelijkheid. Het is andersom: die kortstondigheid is het gevolg van zijn zonde.
- p. Tot slot nog een argument vanuit de praktijk van het bevrijdingspastoraat. Daar blijkt dat demonische machten zich religieus kunnen voordoen en als godsdienstige geesten mensen misleiden.⁵ Dat stemt overeen met de bijbelse waarschuwing dat satan zich kan voordoen als een engel van het licht (2Kor.11:14).

Deze argumenten maken het aannemelijk dat niet God zelf of een goede engel aan Elifaz verscheen, maar een demonische gestalte, een geest die in verbinding met de satan stond. Deze conclusie geeft aan de gesprekken van Job en zijn vrienden een bijzonder gewicht. We moeten nu helemaal goed opletten wat in overeenstemming is met het totale bijbelse getuigenis en wat niet. Toen en nu is de gave van het onderscheiden van de geesten nodig (1Kor.12:10). Paulus benoemt de mogelijkheid dat zelfs een engel uit de hemel een ander evangelie kan brengen (Gal.1:8). Tevens wordt in de geschiedenis van Job het woord van Jezus geïllustreerd dat Hij tegen Petrus en de andere discipelen sprak: 'De satan heeft verlangd ulieden te ziften als de tarwe, maar Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet zou bezwijken' (Luk.22:31). Daarmee stemt de belofte overeen dat God met de verzoeking ook voor de uitkomst zal zorgen (1Kor.10:13).

⁴ Zie Kroeze, 83.

⁵ Voor voorbeelden en literatuurverwijzingen, zie M.J. Paul, 2005, 45-48.